

Alsónémedi Hírmondó

XXXI. évfolyam 3. szám
2021. március
ÜNNEPI SZÁM

Alsónémedi Nagyközség Önkormányzatának és Képviselőtestületének ingyenes tájékoztató és kulturális folyóirata

Magyar Huszár (1481–1954)

Az 1848-49-es szabadságharcról mi jut eszünkbe először? Szinte kivétel nélkül: a **huszárok** - különös hangzású szó, az eleje suhog, mint a kard a levegőben, a vége pedig kemény, mint egy találat a csatában - valamint a huszárok hősiessége, önfeláldozó tettei. De ki is volt, mi is volt a magyar huszár, aki a 20. század második, legvéresebb világháborúja után örökre eltűnt a harcok mezejéről? Ha jellemezni szeretném, azt mondanám róla, olyan ember volt, mint akármelyikünk, olyan katona, mint bárki más. Olyan fából faragták, mint akár téged, akár engem, de ha felült ficáncoló, mozgékony, gyors, fáradhatatlan, szép magyar lovára, kezébe kapta a huszárkardot, és visszazárlt belé az ősi magyar lovas szellem, akkor más ember, más katona, más férfi lett belőle: **magyar huszár!** A világtörténelem egyik legismertebb katonája. Születését a történelem évezredek múltjában kereshetjük, valahol Napkelet messzi mezőin, onnan hozta magával a nagy ősi népek magas lovas kultúráját. Első írásos említése nagy királyunk, Hunyadi Mátyás 1481-ben apósának írt leveléből származik, ilyen módon: „könnyű fegyverzetű lovasok, akiket huszároknak nevezünk”. Mint nemesi családnév hiteles okmányokban már előbb, 1449-ből, sőt már 1403-ból is ismeretes. Az állítás, melyet megpróbálnak elhárítani velünk, miszerint a huszár szó a török elől menekülő szerb lovas rablót jelentő „gusar” szóból ered téves, mert teljesen elképzelhetetlen, hogy Mátyás király elit magyar lovas katonáit a szerb rablók nevére határozta volna meg, valamint kizárt, hogy nemesi családok a lovas rablók nevét vették volna fel. Ez a 19. század szlavosító, nyelvünket lebecsülő irányzat agyszüleménye. Legújabb kutatások szerint az ujjur (hun) nyelvben létezik egy „huszár” szó, amely közkatont jelent. A magyar huszár harcmódja, harceljárása, taktikája az ősi magyar lovas hadművészetéből származik, még a második világháborúban is alkalmazták egyes elemeit. Így csak a nevének eredetét keltezzük a 15. századra. A magyar királyság megalapításakor még az ősi lovas harcmódot alkalmazták, de szervezésük és felhasználásuk egyre inkább háttérbe szorult, s ez hozzájárult az országot ért nagy vereségekhez: Muhi 1241, Nikápoly 1396, Várna 1444 és Mohács 1526. Hunyadi Mátyás volt az, aki a fenyegető török közeledésekor felismerte a könnyűlovasság szükségességét, és felállította a magyar huszárság elődjét, majd harcmódjukat sikeresen alkalmazta. Így 1474-ben a sziléziai háborúban az ellenség utánpótlásának megsemmisítésével térdre kényszerítette a sokszoros túlerőben lévő cseh-lengyel csapatokat Boroszló (Wroclaw) falai előtt. Sajnálatos korai halála megakadályozta fő szándékát, hogy a nyugati császári hatalom megszerzésével elhárítsa az oszmán veszedelmet. A huszárok történetének legsikeresebb korszaka akkor kezdődött, amikor az Habsburg-házból származó királyok nagyhatalmi harcaikban nyugaton alkalmazták őket a fő veszély, a török elleni országvédelem helyett. Így a török kiűzésének nagy jelentőségű utolsó hadjáratában aránylag kevés huszár vett részt, bár Bercsényi Miklós, Bottyán János kiválóan irányították a kb. tizenkétezer magyar huszárt. Budavár ostrománál magyar huszár tört be először a várba, és tűzte ki a zászlót: Petneházy Dávid kapitány és hú huszárja, Ragó János. A magyar huszár nem véletlenül szerzett nevet a magyar és a világtörténelemben. A 150 éves török elleni küzdelem végvári harcosai Thury György, Gyulaffy László, Huszár Péter és társaik vezetésével óriási túlerő ellen védték a három részre szakadt országot szenvedések, nélkülözések közepette, **de soha meg nem törve!** Az erdélyi fejedelmek küzdelmeiben is meg-

határozó szerepet játszottak a huszárok. Wallenstein, a 30 éves háború híres hadvezére keserűen, egyszersmind elismerően jegyzi meg az őt legyőző Bethlen Gábor katonáiról: „az enyémek csak csirkék Bethlen huszárjaihoz képest!” Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc ugyancsak a huszárokra támaszkodtak a kuruc szabadságharcban, a nagyságos fejedelem hadseregében 52 lovasezred szolgált. Huszárjai nagy sikereket arattak, különösen Bottyán János, Bérei Balogh Ádám, Bezerédy Imre, Ocskay László révén. Ilyen volt a nagy morvaországi betörés, midőn a nagyszombati csata után Bottyán 1705. januárjában 6-án huszárezredével átsiklott a biztosító vonalon, majd 12 nap múlva veszteség nélkül, nagy zsákmánnyal tért vissza, ezzel semmivé téve a nagyszombati császári sikert. III. Károly török háborúiban nyolc huszárezred aratott múltjához méltó sikereket. 1717. augusztus 16-án báró Splényi generális a belgrádi csatában Orsováig, sőt a Dunán túlra űzte a majd **tízszerezes túlerőt**, „mint a szélvész vágatott a török után”- írták egy korabeli levélben. Mária Terézia összes háborúját 19 huszárezred harcolta végig kiemelkedő eredménnyel. Ekkor kezdődött huszárságunk fénykora. Az örökösödési háborúban a kiváló huszárvezérek visszatértek az ősi magyar lovas harcmóddhoz. Ezt a huszár harcművészetet ismerte meg, és vette át egész Európa minden jelentős hadserege. Az egyik leghíresebb vezér Nádasdy Ferenc volt. Legnagyobb sikerét a kolini csatában aratta 1757. június 18-án. Zieten oldaltámadását 28 százada rohamával megállította, 60 századával Zieten 80 századát megrohmozta, majd megállította, végül negyedik roham után Nagy Frigyes elrendelte a visszavonulást. A királynő a kolini csata emlékére megalapította a Mária Terézia Rendet, melynek első négy nagykeresztese közül kettő - Nádasdy és

Hadik - magyar volt. Hadik András közhuszárból emelkedett a tábornagyi rangig, majd egyetlen magyarként a bécsi Legfelsőbb Haditanács elnöki tisztét töltötte be. Erdély kormányzójaként ő volt a székelyek megmentője. A csángók róla nevezték el Hadikfalva községüket. Leghíresebb huszárbravúrja, hogy a porosz sereg háta mögött elfoglalta Berlint, s azt megsarcolva még 200 pár kesztyűt is vitt a királynőnek ajándékkul. A 23 évig tartó napóleoni háborúban a huszárság jelentőségének csúcspontját érte el. Ez volt a nagy lovascsaták korszaka, népek csatái zajlottak le. Mind a 13 huszárezred bátorsággal, vakmerőséggel, szívós kitartással és példás vitézséggel küzdött végig a harcokban. Meg kell említeni a kor legöregebb huszárját, Skultéty László zászlótartó őrmestert, aki katonai szolgálatának 81. évében, 95 évesen halt meg 1832-ben! Már Hadik 1757-es berlini portyáján is részt vett. Nádasdy és Hadik győzelmet győzelemre halmozó tettei nyomán egyre másra szerveznek huszáralakulatokat előbb Európa, majd a távolabbi országok uralkodói, Japán is beleértve. Összesen 34 állam állítja fel magyar mintára saját huszárságát. Szervezeti rendjében, ruházatában igyekeznek azonosulni a mintaezredekkel. Ez sem véletlen, hiszen a kiképzőtisztek legtöbbször magyarok. Bercsényi László Franciaországban, Máriássy Ádám Oroszországban, Fabriczi Kovács Mihály Amerikában szervezi meg a huszárságot. Kovács hősi halált hal charlestoni csatában, a szembenálló hadvezér elismerően jegyzi meg: „a legvitézebb volt az ellenség között”. Rá emlékezve az Egyesült Államok kongresszusi határozattal május 11-ét hivatalosan Kovács Mihály nappá nyilvánította, és egy gépesített alakulat ma is az ő nevét viseli. Bercsényi László, Franciaország marsallja emlékére az elit deszantegység neve „Bercsényi”, ünnepségeken katonák több szöveggel éneklék magyarul saját „himnuszukat”, a „Gyenge violának...”, kezdetű népdalt. Mind ezt a 21. században, a világ vezető atomhatalmának katonái! A magyar huszár kardja hegyével írta a történelem legszebb lapjait hazai földön és messze idegenben, Európa és Amerika szerte. A huszárság története szempontjából igen jelentős és meghatározó volt az 1848-49-es magyar szabadságharc. A küzdelem az ország szabadságát, függetlenségét védelmező harcokból állt, de az orosz-osztrák túlerő vérbe fojtotta jogos harcainkat. A külföldön állomásozó huszárok hazaverekedtek magukat népünk védelmére, bizonyítva áldozatos hazafiságukat. A huszárok kezdettől kivonták kardjukat. A Délvidéken a Württemberg-ezred huszárjai, Pákozdnál a Miklós-huszárok döntő szerepet vittek. A szolnoki csatában Kászonyi huszárjai Ottinger lovasdandárját kényszerítették visszavonulásra és üldözték Abonyig. A Ferdinánd-huszárok a hatvani csatában nagy lovasharcban verték vissza Schlik csapatait a Zagyva hídnál. A tavaszi hadjárat győzelmes csatáiban - Isaszeg, Nagysalló - kiemelkedő eredménnyel támogatták csapatainkat a harcokban. Bem erdélyi hadműveleteiben kiválóan alkalmazta a huszárokat. A Mátyás huszárok a gálfalvai és nagyszebeni csatában, Piskinéél ők és a Württemberg huszárok, Medgyesnél meg a Vilmos huszárok ismételt rohamaikkal járultak hozzá Bem győzelméhez. Bem kiváló hadvezetése eredményezte, hogy a Koburg és Vilmos huszárok elfoglalták Brassót, és a vöröstoronyi szoroson át kiüldözték az osztrákokat az orosz tüzérsgel együtt. 1849. július 2-án a szabadságharc legnagyobb lovascsatája zajlott le Komárom alatt, 40 magyar huszárszázad küzdött 50 osztrák-orosz lovasszázaddal szemben. Az összevont huszárerők visszaverték az orosz Panjutin-hadosztály csapatait. A temesvári csata volt a végső harcuk. Az 1849-es hadi eseményeket az ellenséges túlerő határozta meg. Két nagyhatalom túlereje, az európai országok érdektelen közömbössége, mint már annyiszor, hősi küzdelmeink lehanyaglását idézte elő. A huszárok a

szabadságharc küzdelmeiben kimagasló bátorsággal, önfeláldozó hősiességgel teljesítették kötelességüket. Becsületüket, haza- és szabadságszeretetüket mindennél jobban bizonyítja Lenkey és huszárjai példája, akik külföldről verekedtek magukat haza. A megtorlás idején még a császári bíróság is tiszteletet keltettek, hiszen a szökés miatt hadbíróskodás elé állított huszárokról a jegyzőkönyv ezt írja: „a szökés vélhető oka: hazaszeretet”.

Az 1866. évi porosz-osztrák háborúban 10 huszárezred vett részt. Itt kezdődött a fegyvernem jelentőségének rohamos hanyatlása az ismétlő- és a sorozatlövő fegyverek megjelenésével. Bár még teljes erővel indultak harcba a huszárok, az I. világháborúban indított lovasrohamok nagy része már vérbe fulladt a géppuskákkal, drótkadályokkal megerősített állóháborúban. Így a lóról leszállva és árokba bújva gyalogharcra kényszerültek. Asiago és Doberdó sziklapoklában, majd a Piave partján gyalog is hős huszárként harcoltak. A II. világháborúba belekényszerülve már a csonkaország egyetlen lovasdandárja, majd huszáradosztálya Ukrajnában a sikeres üldöző harcokban - Zwanczyk, Umany, Nikolajev és a Dnyeszter védelmében, majd a Pripjaty mocsaraiban, s 1943 óta először megállítva Varsónál az orosz harcokcsi-áradatot - mutatta meg, hogy milyen volt a magyar huszár. A huszárság fegyelmesség, csapatszellem, harci morálja kivívta mind az ellenség, mind pedig a fegyvertárs elismerését, még akkor is, ha a lovasság, mint fegyvernem ekkor már nem volt komoly tényező. A huszárok tanúsították helytállásukat akkor is, amikor olyan feladatokat kellett megoldaniuk, amelyek messze meghaladták lehetőségeiket. Néhány példa a huszárok helytállásáról.

Hadik huszárok a nikolajevi csatában (1941. VIII. 16.)

Egy német katona visszaemlékezése: „Reggel óta kemény harcban álltunk a beásott és szívósan védekező ellenséggel szemben. A nap folyamán már négyszer támadtuk őket, de mind a négyszer visszavertek minket. A zászlóaljparancsnok minden hangnemben ordította, a századparancsnokok tehetetlenek voltak. A tüzérségi támogatást hiába kértük, az egyre késett. És ekkor egyszer csak megjelent a színen egy magyar huszárezred, lóháton. Mind neveltünk. Ugyan mit akarnak itt ezek a magyarok? Kár lesz azokért a pompás elegáns lovakért. Ekkor szinte kővé dermedtünk. Ezek megőrültek! Huszárszázad huszárszázad után robogott felénk. Elhangzott a vezényszó. Parancsnokuk, (vitéz Mikecz Kálmán huszárőrnagy) egy magas, fénylő aranygalléros huszártiszt kirántotta a kardját, és már vágatott is át a széles, sík mezőn a huszárezreddel. Kivont kardjuk csillogott a lemenő nap fénylő sugaraiban. Minden elővigyázatból megfélemedve ugrottunk föl állásainkból. Eldördültek az első lövések, aztán mind ritkábban hallottuk őket. És ezután szinte kidüldelt szemmel, hitetlenkedve néztük, hogy a szovjet ezred katonái, sorra ugrálnak föl és szinte eszelősen futnak, menekülnek, a diadalmasan száguldo magyarok pedig űzik, hajtják maguk előtt az oroszokat, és fénylő kardjukkal gazdag, nagyon gazdag aratást végeznek köztük.”

I. lovasdandár umanyi hőstette (1941. VIII. 6-8.) A lovasdandár körülfárta a 6. és 12. szovjet hadsereget. Merész rajtaütéseivel befolyásolta az ellenség kitorési szándékait, közben szétverte az orosz lovasságot, a gépkocsizó gyalogságot, a támadásra szétbontakozott zászlóaljakat, foglyokat ejtett és saját sebesültjeit is visszazállította. Az umanyi katlanban körülfárta két orosz hadsereg kitorési kísérletét az I. lovasdandár és Vattay tábornok páncél gépkocsijaival megtorpantotta, és ezzel sikerült megakadályoznia előrehaladásukat. A kitorés elsöpörte volna a német és magyar erőket.

Az I. lovasadosztály első harca (1944. VII. 2-4.) 1944. nyarán a 9. német hadsereg Bobruiszknál 200 km szélesség-

ben megsemmisült. Az orosz páncélos és lovas erők Varsó felé törtek. A Pripjaty-mocsarakban vívott harcok után a hadosztályt a szovjet páncélos erők fő támadási irányába vetették be a németek. Az I. lovashadosztálynak **tizenkétszeres túlerővel** (3 páncélos és 9 lővész hadosztály) szemben vívott harci teljesítményei felülmúlnak minden képzeletet és a hadtörténelem legragyogóbb lapjaira valók! 1944. július 2. és 4. között 48 órán belül a hadosztály 100-120 km menetet tett meg, 20-24 órán át tartó, szünet nélküli harcot vívott állandó tűzharcban, étlen szomjan, pihenés és alvás nélkül! Nem csoda történt, hanem a parancsnokokban és a csapatokban élő ősi harcos szellem kerekedett felül, és ezt sem az ellenség túlereje, sem a válságos harci helyzet, sem a véres anyagi és személyi veszteség nem tudta megtörni. Ezzel a tettel megállásra tudták kényszeríteni a nyugat felé hömpölygő szovjet áradatot. Akárcsak 1941-ben Limanovánál. Itt is a Nádasdy-huszárok harcoltak vállvetve a Hadik- és az Árpád-fejedelem huszárokkal. A lovashadosztály hősiességének, vitézségüknek és harci szellemüknek méltó elismerése az a hadparancs, amit a német vezérkar főnöke, Guderian vezérezredes adott ki. Részlet a parancsból. „A hadosztály a német bajtársak oldalán megvívott ütközetek támadásai alatt és a legnehezebb elhárító harcokban különösen példát mutató készséggel tüntette ki magát. Bátorsága, keménysége és kitartása a legjobb német hadosztályokkal tette egyenértékűvé. A hagyományos magyar lovas szellem a nehéz elhárító harcokban is megadta a túlerő visszavetéséhez szükséges lendületet. A m. kir. I. lovashadosztálynak Varsó előterében vívott hősi harcok már nemcsak a német hadsereg, hanem az egész német nép előtt fogalomná tették”. Ez a hadparancs a lovashadosztály csapatainak és parancsnokainak olyan történelmi elismerése volt, amelyet német csapat is ritkán kapott, szövetséges pedig soha. A Vattay Antal által megteremtett huszárhadosztály és az összes többi magyar huszáregység-, alegység a haza földjét az **utolsó pillanatig védte**. Ez volt a legmagyarabb fegyvernem, a huszár utolsó nagy történelmi súlyú haditette: Hattyúdala! A háború után a sport és a lótenyésztés területén folytatódik a huszárság története. A fegyvernemet 1954-ben megszüntették. Az egykori huszártisztek közül sokan kénytelenek voltak elhagyni hazájukat a kommunisták üldöztetései elől, (ez volt a hála a haza védelméért, a hősi önfeláldozó harcokért). Külföldön többen a szakmájukban helyezkedtek el. Európa számos országában lettek megbecsült, neves szakemberek, Hanthy László, az egykori Magyar Spanyol Lovasiskola parancsnoka a bajor királyi udvarban, vagy Hazslinszky Krull Géza, aki a holland királyi udvarban talált otthonra. Pettkó-Szandtner Tibor, a magyar ménesek megmentője, akit ezért a kommunista rendszer háborús bűnösnek akart elítélni, végül Egyiptomban kamatoztatta kivételes tudását. Endrődy Ágoston az angol és a svájci military sportot viszi előbbre. A világ legjelentősebb országának, az Egyesült Államok lovassportjának csúcsra vitele, amely olimpiai aranyéremben mutatkozott meg, szintén magyar ember nevéhez fűződik, Némety Bertalan volt huszártiszthez, az USA lovas díjugrató válogatottjának csapatkapitányához. Az egykori Örkény-tábori (ma Táborfalva) kiképzésen alapuló Némety-módszer azóta világszerte elterjedt. A hazai lovas élet talpra állítását, és az Örkény-tábori tudást már azoknak a volt huszártiszteknek köszönhetjük, akik gyakran a hadifogságból, vagy az ÁVH börtönéből kiszabadulva kapcsolódtak be a lovas sportba, és halálukig önzetlenül támogatták azt. A magyar huszár fegyvernem a Mátyás király által írt levelet alapul véve 500 évig állt fenn, hirdette a magyar nép rendkívüli katonai képességeit szervezésben, hadművészetben és utolérhetetlen huszár hősi szellemében. Idézet a huszár

szolgálati szabályzatból, amit minden huszárnak tudnia kellett: „Lovas szellemtől áthatott az az ember, aki jóságos természet mellett bátor szívű. Aki lovában, önmagában és fegyverében bíz, aki lovát önmagánál is jobban szereti és ápolja. Aki a legválságosabb helyzetben is merész elhatározásra jut, és azt nyomban tettel követi. Az ilyen ember nem ismer nehézséget, eleme a támadás, és még a hátrálásban is csak eszközt lát arra, hogy kedvezőbb viszonyok közt újból támadhasson”. A magyar huszár múltjának, történelmi jelentőségének, nemzetközi hatásának és elismertségének széleskörű elterjedése nemzeti önismeretünk, öntudatunk fontos eszköze. Meg kell őriznünk a magyar huszár szellemét és emlékét, mert az nem a vesztes háborúk, elbukott szabadságharcok elkeserítő és megszegye-nítő érzésével tölti el a szívünket, hanem a huszár mindig újrakezdő, mindig győzelemre törő, s mindig sikeres tevékenysége emlékére, mert ha nem sikerült is valamely akciója, a lovával mindig el tudott szakadni ellenfeleitől, s akkor ismét és mindig újra kezdte! Áldott legyen a huszár emléke! Manno Miltiades, művész, költő, tartalékos huszártiszt így búcsúzott a magyar huszártól: „hogy tűzben, vérben, virtusában égve, ezer csatából egyenest az égbeszárgult egykor a magyar huszár”. Végül, hadd ejtsek szót a huszár hűséges társáról, a Lóról. Igen így nagybetűvel, mert a huszár és ló, ez csak együtt él. A szerelmesekről tudjuk, hogy nincs távolság, nincs akadály, nincs erő, ami szétválaszthatná őket. Példaértékű az a magas etikai mérce, amellyel a lovat becsülték, amelyben nemcsak munkaeszközt, hanem bajtársat, sorstársat is láttak. A magyar ló, hasonlóan a magyar katonához, megállta helyét a második világháborúban is. Együtt élt, harcolt, szenvedett lovasával, hajtójával, nagyon gyakran együtt is pusztult vele. A magyar ló helyállása a fronton legendás volt! Fritz Thiedemann volt német katona, többszörös olimpiai bajnok ugrólóvas a következőket mondta: „Ha a keleti fronton nem egy magyar lovon ülök, akkor most nem vagyok itt. Német lóval nem tudtam volna megtenni olyan távolságot, amit magyar lovon sikerült.” Ismerve a németek mentalitását, elfogultságát, magyar ló nagyobb elismerést aligha kaphatott. A haditechnika fejlődése a lovat a magyar hadiszolgálatból örökre kiszorította, s csak egy vigaszunk marad, „ők” legalább már nem szenvednek, mint annyi társuk milliószámra. A történelem során, a harctereken katonáink és katonalovaink százezrével pusztultak el. Egyszeri és megismételhetetlen életüket a sors rövidre szabta. A megemlékezés pillanataiban általában a hősökre gondolunk, áldozattá vált lovaikról megfeledkezünk. A csatatér a lovak szempontjából szinte egyenlő volt a vágóhíddal, a harc sikeréért vagy kudarcáért gyakran az életükkel fizettek. Még földön fekvő, átlőtt, szétszaggatott, haldokló testével, vagy már halott (sokszor csonttá fagyott) tetemével is a homokzsák szerepét betöltve mentette gazdája életét. Komárom határában, az Ács felé vezető út bal oldalán áll a harcok során elpusztult katonalovak emlékoszlopa. Itt mindenki elhelyezhet egy szál virágot, tisztelve a huszár hűséges bajtársának emléke előtt. Ezzel tartozunk a hálátlan utókor köztudatából kimosódott, méltatlanul elfeledett, életüket értünk és miattunk feláldozó katonalovak emlékének és saját lelkiismeretünknek. Még így is örökké adósok maradunk.

Nagy Zoltán

Forrás: vitéz Nagy Kálmán ny. huszár ezredes, hadtörténész a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsának tagja és a 12. Magyar Történelmi Iskola vezetője: A magyar huszárság története; Györffy-Villám András: Az utolsó huszárok; Vér Imre: A lovasgazda